

LÜHIDALT

Arno Oja. Eesti kirjandusmaastikul. Kirjutiisi 2016–2020. Tallinn: EKSA, 2021. 270 lk.

Kui Arno Oja eelmise artiklikogumiku „Kajaloodi vari” (2016) puhul täheldati taluvuspiire ületavat kujundiloetelus lustimist, nimenalja ja keelemängulembust,¹ siis vastne kogumik nende aspektidega ei-otsa ei häiri. Faktitihedus on muidugi Oja nägu, ent seda ei tuleks võtta niivõrd kiretu bio- ja bibliograafilise refereerimisena,² kui- võrd omamoodi mälu treeniva kõnelusena. Nii ei ole ka pikim tekst „Kirjandusmaa kes-kerd” (lk 27–66, varem ilmunuta) Vaapo Vaheri oopusest „Hiiumaa kirjan- duse lugu” (2019) lihtsalt „liigmahukas ümberjutustus”³, vaid paiguti täpsustav, paiguti leebelt vaidlevgi dialoog ühelt poolt Vaheri monograafias, teisalt mujalt leita- vate infokildudega: oma käsitlustes Oja vestleb teoste ja kirjanduslooliste tösi- asjadega.

Kogumiku 29 kirjutist jagunevad nelja ossa. „Kirjandusloo hajaväljadelt” disku- teerib kirjandusajaloo ülevaadetega või käsitleb XX sajandi autoreid, sealhulgas pikemad elu- ja loomeloolised käsitlused K. A. Hindreyst, Valev Uibopuust, Vla- dimir Beekmanist, Enn Vetemaast. Teist tsükli „Interluudium” täidab see, millega Oja kipub õhustama oma kirjandus- ja retseptsiooniloolisi faktikõnelusigi, aga mida on vist toimetajad hakanud tasa- haaval välja filtreerima: keele- ja sõna- mänguline vigurdamine isikunimede, eluloo tõikade, kujundite ja pealkirjadega, sekka mõne tegelaskuju sidumine bio- graafilise fabuleerimisega jms. Neid tuleb

muidugi võtta vabaloominguna, mis pole üksnes Oja nišš: kooliski luuakse kirjatöid, kus tuleb juttu põimida klassikaaslaste perenimed, ja sõnakunsti naaberliigina meenub pühendusluule, kus kasutatakse pisut sarnaseid võtteid, muidugi vähem jantlikult kui Oja pruuk. Tsükkel sisaldab lühipalu Reed Mornist, August Gailitist, Rudolf Sirgest, Viivi Luigest, Teet Kallasest ja Arne Merilaist. Ilmumisandmete all on märkus, et „Interluudium”, nagu ka kogu- miku viimane tsükkel „Kolm kirjanike- dünastiat” (perekondadest Raud, Sang- Merilaas ja Ehin-Seppel) „on kirjutatud eraldi selle raamatu jaoks” (lk 261), seega puhas eralõbu ja mängurõõm. Ent igat teksti võinuks väärindada märkusega, mil- lest niisugune autorite valik (mitte ju pelk juhus?), samuti oleks huvitav teada, mille ajel täpsemalt tekstid tekkinud (oletades, et neist osa on sündinud siiski pisut varem, mingites kindlates seostes).

Kolmas tsükkel „Eestimaal, eesti keeles” keskendub uuema aja autoreile: läbisegi on vaatluse all metakirjandus ja esseistika (Hasso Krulli ja Maarja Vaino raamatuist – need ongi kogumikus ühed paremad palad) ning uudiskirjandus, nii ilu- kui ka mälu-. Toonilt on nüüdis- teoste arvustused rohkem vestelised kui entsüklopeedilised, nagu XX sajandi kir- jandust puudutavad ülevaated. Ometi on autorite ja teostega kaasa kõnelemine, olgu siis lugemuse ja retseptsiooni, mälestuste, võõraste tõikade vms pinnalt või mingeis muidu kummastavais seoseis (näide Beek- mani kohta: „[---] kuna tal ühtki tuttavat Muhu hane ei olnud, siis laenas ta oma esimesel turismireisil (1956) Rootsi kõr- geimalt mäelt Kebnekajast enesele isahane Märteni”, lk 124), sama intensiivne kui Oja kirjandusajaloolist mälu treenivates käsit- lustes. Ei saa aga jätta märkimata, et oma artiklites ajuti toimetamise kallal noriv Oja peaks teinekord ise samuti faktides täp- sem/kontrollivam olema.

B. M.

¹ B. Vaher, Diletandi teekond. – Keel ja Kir- jandus 2017, nr 11, lk 878–882.

² Vrd J. Urmet, Vana kooli mees raamatu- kuhjade vahelt. – Looming 2021, nr 7, lk 990–991.

³ J. Urmet, Vana kooli mees raamatukuhjade vahelt, lk 990.